

ԿՈՍՏԱՆՑԱՆ ԱՐԱՐԱՏ (ԱԻ)

ԱԼ ԿԱԻԴԱ. ՑԱՆՑԱՅԻՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆԸ

Ներածություն

Իսլամական արմատական գաղափարաբանությունը և դրանից մակածված բռնության մշակույթը հայտնվել են ոչ միայն քաղաքական գործիչների և ոլորտի փորձագետների, այլև միջազգային ասպարեզ կոչված հսկա լսարանի ուշադրության կիզակետում: Ուշագրավ է, որ «համաշխարհային արմատական իսլամական շարժումները» ավելի հասկանալի և տրամաբանական են դառնում, երբ դիտարկվում են ոչ թե որպես դասական ահաբեկչության արդյունք, այլ երբ ուշադրություն ենք դարձնում բռնության ետևում սքողված գաղափարաբանությանը: Սպառնալիքի հիմքերի առնչությամբ կա երկու հիմնական մոտեցում: Առաջինն Ալ-Կաիդան ընկալում է որպես դասական ահաբեկչական կազմակերպություն, որը բռնություն և սպանություններ է սփռում խաղաղ բնակչության շրջանում, իսկ երկրորդը շեշտում է կառույցի գաղափարական վտանգը և դրա տարածումը ոչ միայն արաբական, այլև ամբողջ իսլամական աշխարհում, ինչպես նաև Արևմուտքի մուսուլման բնակչության շրջանում: Ինչևէ, չնայած Ալ-Կաիդան ահաբեկչական խմբավորումների շարքում արդեն գտել է իր հաստատուն տեղը և որպես պատասխան ռազմավարություն որդեգրել է բռնությունը՝ արաբական աշխարհիկ համակարգերի և համաշխարհային անվտանգության համար դրա սպառնալիքն առավելապես գալիս է կառույցի գաղափարաբանությունից և այնպիսի ձեռնարկումներից, ինչպիսիք են ցանցային կառույցների ստեղծումն ու արմատականության տարածումը՝ միտված իսլամադավան աշխարհը մեկ հովանու ներքո միավորելուն և կառավարելուն:

Սույն աշխատության առաջին մասում քննության կառնենք Ալ-Կաիդայի համապատասխանությունն ահաբեկչության դասական սահմանումներին: Քաղաքական փիլիսոփա Մայքլ Ուոլզերը (Michael Walzer), արմատականների կողմից տարվող ահաբեկչությունը մեկնաբանում է որպես թշնամու դեմ պայքարի մեթոդ, որում եթե թշնամին որոշարկված է, զոհի կերպարը ևս ընդհանրացվում է: Ասել կուզի՝ ահաբեկչությունը բռնություն չէ որպես այդպիսին, այլ մարտավարու-

թյուն¹: Փաստարկելու համար ես կմեջբերեմ՝ ա. Իսլամական մեկ այլ արմատական կազմակերպության՝ Համասի դեպքը, որի գործողություններն ու բռնությունը տեղային են, կենտրոնացած ընդդեմ մեկ թշնամու, ուստի դրա արմատական աշխարհընկալումը չի դիտվում որպես սպառնալիք միջազգային կարգի համար. սակայն Ալ-Կաիդայի դեպքում սպառնալիքը ոչ միայն հարձակումն ու բռնությունն է, այլև ներկայիս մուսուլման երկրների և Արևմուտքի դեմ վեր հանող իսլամական վտանգի ահագնացման վախը: Օրինակ՝ Դեյվիդ Քիլկուլենը (David Kilcullen) հաստով շեշտում է Ալ-Կաիդայի տեղականից համաշխարհային կառույցի վերածվելու լրջությունը և դրա հետևանքները համաշխարհային ահաբեկչության և դրա դեմ պայքարի խնդիրներում²: Ակնարկի երկրորդ մասը կենտրոնանում է Ալ-Կաիդայի կողմից մերձակա և հեռակա թշնամու դեմ արմատական ջիհադ հայտարարելու տրամաբանական բացատրության, ինչպես նաև սեփական տարածքում (Արաբական թերակղզի) և միջազգային ասպարեզում (Արևմուտք) արմատականության տարածման վրա, ինչը ցույց է տալիս, որ Ալ-Կաիդայի հիմնարար սպառնալիքը գալիս է ոչ միայն նշված թիրախին ուղղված ահաբեկչական հարձակումից, այլ կառույցի գաղափարաբանությունից:

Բռնություն, թե՛ գաղափարաբանություն

Մասնագետների շրջանում ահաբեկչությունն ավանդաբար ընկալվում է որպես անհատների խմբի հարձակում անմեղ մարդկանց վրա: Օրինակ՝ Ուիլիամ Սեֆայրը (William Safire) այն նկարագրում է որպես «...վախի միջոցով հետապնդում, հանրության ահաբեկում փոքր խմբավորման կողմից՝ որպես զենք գործածելով անմեղ մարդկանց սպանության հանդեպ հասարակական հակակրանքը»³: Նմանապես, Օքսֆորդյան բառարանում տվյալ հասկացության բուն իմաստը ներկայացված է որպես «...կյանքի համար վտանգավոր գործողություն(ներ)՝ իրականացված կազմակերպված և քաղաքականապես շահագրգիռ ինքնակոչ խմբավորումների կողմից»⁴: Այսպիսով՝ իրականացվող

¹ Walzer M., *Arguing about War*, New Haven & London, 2004, pp. 131-133.

² Kilcullen D., *The Accidental guerrilla*, Carlton North, Victoria, Australia, 2009, p.12.

³ Safire W., *Safire's Political Dictionary*, New York, 1968, p. 719.

⁴ *The Concise Oxford Dictionary of Politics*, Ed Iain McLean and Alistair McMillan, Oxford, 2009. Oxford Reference Online,

քոնությունները մեկնաբանելիս շեշտվում են միայն վերոբերյալ հանգամանքները: Նման բացատրությունը ուշադրությունն ըստ էության կենտրոնացնում է Ալ-Կաիդայի իրականացրած ոմբահարումների և դրանց հետևանքով առաջ եկած մարդկային կորուստների վրա, ինչպիսիք են 2001 թ. Առևտրի համաշխարհային կենտրոնի պայթեցումն ու Պենտագոնի վրա կատարված հարձակումը՝ 2996 զոհով, կամ Մադրիդում (Իսպանիա) 10 ումբի և 4 գնացքի պայթեցումները՝ 191 զոհով ու բազմահազար վիրավորներով⁵: Ինչևէ, Ալ-Կաիդայի նման իսլամական խմբավորման համար իրականությունն ավելին է, քան այս կամ այն կառավարության կամ մարդկանց խմբի դեմ գուտ սադրանքը: Դա ունի հետևյալ պատճառները:

1. Ուղղերի մեկնաբանության համաձայն, քաղաքացիականներն անմեղ չեն համարվում, այլ դիտարկվում են որպես պայքարի մասնակից: Բին Լադենը, օրինակ, ԱՄՆ-ի կառավարությանն ու ժողովրդին ընդհանրական թշնամի հայտարարելու պատճառը բացատրում է նրանով, որ ԱՄՆ-ի քաղաքացին հարկ է վճարում, իսկ ամերիկյան զինվորը, լինելով քաղաքացի, ներկայացնում է սեփական կառավարությունը⁶: Այլ կերպ ասած՝ Ալ-Կաիդան իր հակառակորդի ամբողջ բնակչությունը դիտում է որպես թշնամի և հարձակման ենթակա օբյեկտ: Ավելին, ըստ Բարաք Մենդելսոնի՝ «Ալ-Կաիդայի գաղափարաբանությունը ոչ միայն մարտահրավեր է որոշ երկրների ինքնիշխանությանը, այլև թիրախավորում է նույնիսկ իսլամական երկրների որոշ դրույթներ և հաստատություններ: Ալ-Կաիդան մերժում է պետությունների իրավունքը այլ պետությունները ճանաչելու հարցում, հատկապես երբ խոսքը մուսուլմանական տարածքի մասին է»⁷: Այսպիսով՝ Ալ-Կաիդան ոչ թե ահաբեկիչների մի խումբ է, որը հարձակումներ է գործում անմեղ մարդկանց դեմ, այլ վերապետական կազմակերպություն, որի ջանքերն ուղղված են Իսլամական խալիֆաթի հիմնադրմանը:

Ալ-Կաիդայի գաղափարական սպառնալիքի աղբյուրը Արևմուտքի դեմ զինված ջիհադ սկսելու կոչն է հենց, որը Սայիդ Կուտբի (Sayyid

<http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t86.e137>

⁵ Major Terrorist Acts Suspected of or Inspired by al-Qaeda, Infoplease, May 17, 2010, <http://www.infoplease.com/ipa/A0884893.html>.

⁶ Lawrence B., Messages to the World, London-New York, 2005, p. 165.

⁷ Mandelsohn B., Sovereignty under attack: the international society meets the Al Qaeda network, Review of International Studies, 2005, p. 23.

Qutb) գրվածքներից քաղված գաղափարական կաղապարների հենքի վրա քայլեր է կատարում մուսուլման բնակչությունը ոտքի հանելու⁸ և միջազգային բնույթի համաշխարհային ապստամբություն սկսելու ուղղությամբ⁹: Այսպիսով՝ Ալ-Կաիդայի ռազմավարությունը բաղկացած է մի քանի կետերից՝ ապրել և գործել արմատական իսլամի սկզբունքներով, տապալել արաբական այն կառավարությունները, որոնք Ալ-Կաիդան չի համարում իսլամական, արտաքսել «Արեւմուտքի գործակալներին» և «անհավատներին», և իսլամական այլ խմբավորումների օժանդակությամբ հիմնադրել համաշխարհային Իսլամական խալիֆաթ¹⁰: Շարունակելով միտքը՝ նշենք, որ իսլամական մեկ այլ արմատական շարժման՝ Համասի փորձը քննելիս պարզ է դառնում, որ վերջինիս վտանգը դրա գաղափարաբանությունը չէ՝ այն ուղղված չէ աշխարհակարգի փոփոխությանը, քանի որ Համասի ուշադրությունը կենտրոնանում է հրեական պետության և սիոնիզմի վրա, իսկ կազմակերպությունն ինքը իսլամի անունից կոչվում է հանուն Պաղեստինի ազատագրման և իսլամական պետության հիմնադրման¹¹: Այսպիսով՝ Ալ-Կաիդան ոչ թե պարզ ահաբեկչական խմբավորում է, այլ սեփական գաղափարախոսությամբ զինված արմատական իսլամական կազմակերպություն, որը կոչ է անում աշխարհի բոլոր մուսուլմաններին միավորվելու իր հովանու ներքո:

2. Չնայած լրագրող Ջեյսոն Բըրքը (Jason Burke) Ալ-Կաիդան դիտարկում է որպես աֆղանական պատերազմի ընթացքում «անհավատների» դեմ պայքարող մարտիկների խումբ և համարում, որ այն ընդամենը Խորհրդային Միության դեմ իսլամի անունից մարտնչող սովորական պարտիզանական կազմավորում է, որը չունի¹² կազմակերպական բջիջներ և կոմունիկացիոն ցանց՝ իրական սպառնալիքը արմատական իսլամի հիմնումն էր և արաբական մուսուլմանական

⁸ Mipt Terrorism Knowledge Base, "Armenian secret army for the liberation of Armenia", September 30, 2007, <http://web.archive.org/web/20071115020146/http://www.tkb.org/Group.jsp?groupID=258>. Bashar al Assad., cited in Jeffrey Haynes, "Al Qaeda: Ideology and action", Critical review of International Social and Political Philosophy, 2010, p.13.

⁹ Burke J., Al-Qaeda, New York, 2003-2004, p. 13.

¹⁰ Haynes J., Al Qaeda: Ideology and action, Critical review of International Social and Political Philosophy, 2010, p. 7.

¹¹ Post J. M., Mind of the Terrorist, USA, 2007, p.176.

¹² Burke J., al-Qaeda, New York, 2003-2004, p. 6.

պետությունների հետ նրա խորքային բանավեճը այնպիսի հարցերի շուրջ, թե, օրինակ, ինչ հիմքի վրա պետք է կառուցվի իսլամական աշխարհը, և ով է արժանի այն կառավարելու։ Ինչպես նշում է Ռոհան Գունատանան (Rohan Gunaratna), «Ալ-Կաիդայի համաշխարհային նկրտումներով ջիհադական կազմակերպություն է։ Իր առաջնային մանդատը պահպանելով՝ դրա գերագույն նպատակը ամբողջ աշխարհի իսլամական շարժումներին և մուսուլման գանգվածներին ոգեշնչելն ու հրահրելն էր հարձակվելու իսլամն ու մուսուլմաններին վտանգի ենթարկողների վրա»¹³։ Ի հավելումն նշենք, որ Բին Լադենը սաուդյան վարչակարգին մեղադրում է հակաիսլամականության մեջ՝ ԱՄՆ-ի ու արևմտյան այլ երկրների հետ առնչություններ ունենալու պատճառաբանությամբ¹⁴։ Ջեֆրի Հեյնզը (Jeffrey Haynes) իր հերթին բացահայտում է էրիտրեայում, Սոմալիում, Եգիպտոսում, Պակիստանում և Սաուդյան Արաբիայում 1990-ականներից ի վեր Ալ-Կաիդայի ունեցած առնչությունները և նշում այդ կազմակերպության՝ որպես արմատական իսլամական կառույցի մասին ընկալման ձևավորման մասին¹⁵։ Ռոյթերզի մեջբերումը, օրինակ, ունի հետևյալ տեսքը. «Սաուդյան Արաբիայի կողմից Ալ-Կաիդայի հետ կապված 113 մարտիկի, այդ թվում՝ մահապարտ ահաբեկիչների 2 խմբի ձերբակալությունը ցույց է տալիս, որ աշխարհի թիվ մեկ նավթարդյունաբերող երկրում ջիհադիզմի սպառնալիքը չի վերացել...»¹⁶։ Ալ-Կաիդայի վտանգը հիմնականում բարձր տեխնոլոգիաների և ինտերնետի միջոցով դրա գաղափարաբանության տարածման մեջ է։ Աբդ ալ-Բարի Ատուանը (Abdel Bari Atwan) հատուկ մատնանշում է ինտերնետի կարևորությունն Ալ-Կաիդայի ռազմավարության մեջ և ջիհադական 4,500 կայքերի գոյությունը, որոնք միավորում

¹³ Gunaratna R., *Ideology in Terrorism and counter Terrorism: Lessons from combating Al Qaeda and Al Jamaah Al Islamiyah in Southeast Asia*, International Relations and Security Network, 2005, <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0C54E3B3-1E9C-BE1E-2C24-A6A8C7060233&lng=en&id=44015>.

¹⁴ Interview with bin Laden, conducted by Peter Arnett of the CNN, March 1997. Cited in Mendelsohn B., *Sovereignty under attack: the international society meets the Al Qaeda network*, Review of International Studies, 2005, p. 58.

¹⁵ Haynes J., *AL Qaeda: Ideology and action*, Critical review of International Social and Political Philosophy, 2010, p. 182.

¹⁶ Souhail K., *Saudi sweep shows al Qaeda threat hasn't disappeared*, Reuters, March 29, 2010, <http://www.reuters.com/article/idUSTRE62S3L120100329>.

են գաղափարապես մոտ մարդկանց և պրոպագանդում հավատացյալներին միանալու ջիհադին և ազատագրելու մուսուլմանադավան ազգը «անհավատներից»¹⁷: Ուստի, սպառնալիքը ոչ միայն ահաբեկչական կառույցի հարուցած բռնությունն է, այլ դրա գաղափարաբանությունը, որը մուսուլմանների շրջանում արմատական տրամադրություններ է տարածում:

Ինչ վերաբերում է բուն սպառնալիքին, ապա պետք է նշել, որ Ալ-Կաիդան ինտերնետն օգտագործում է ոչ միայն իր տեսակետները տարածելու համար, այլև ակտիվ աշխատանքներ է տանում տարբեր վայրերում: Վտանգի կորիզը սա է, քանի որ խնդիրը ոչ միայն նրա կողմից ֆինանսավորվող մարտիկներն են, այլ գաղափարական վտանգի ահագնացումը: Ինչպես գրում է Ռոհան Գունատատնան՝ «ներկայումս Ալ-Կաիդայի իրական ուժն իր կողմից վարժեցված, ֆինանսավորված, զինված և ամենակարևորը՝ գաղափարապես մշակված տարաբնույթ խմբավորումներն են: Ալ-Կաիդայի ցանցը (Ալ-Կաիդայի խմբավորումներ+համագործակից կազմակերպություններ) և գաղափարապես դուստր բջիջները կազմում են Ալ-Կաիդա կոչեցյալ շարժումը»¹⁸: Այդ իսկ պատճառով էլ Քիլքալենը հակաահաբեկչականից ավելի ևս կարևորում է հակաապստամբական գործողությունները, որովհետև Ալ-Կաիդան հանրության շրջանում մեծ աճ է գրանցել, և դրա գաղափարախոսությունն ուժեղ է: Լրագրողը, սակայն, նշում է նաև տարածաշրջանին տիրանալու հարցում Ալ-Կաիդայի անարդյունավետությունը:

Իսլամական աշխարհը՝ արմատականության թիրախ

Ակնարկի այս հատվածում ես կփորձեմ ընդդիմախոսել արմատավորված այն պատկերացմանը, թե Ալ-Կաիդայի գործողությունները լոկ ուղղված են Արաբական թերակղզում օտարերկրյա ներկայության դեմ, և իբր այն ոչ մի նպատակ չունի գրավելու մուսուլմանական աշխարհն ու փոխելու դրա պետական-հասարակական կացութաձևը¹⁹:

¹⁷ Atwan Abdel Bari, Al-Qaida, London, United Kingdom, pp. 4-7.

¹⁸ Gunaratna R., Ideology in Terrorism and counter Terrorism: Lessons from combating Al Qaeda and Al Jamaah Al Islamiyah in Southeast Asia, International Relations and Security Network, 2005, <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0C54E3B3-1E9C-BE1E-2C24-A6A8C7060233&lng=en&id=44015>

¹⁹ Hegghammer T., Terrorist Recruitment and Radicalization in Saudi Arabia, 2006, p. 41, http://www.mepc.org/journal_vol13/Hegghammer.pdf.

Անգամ եթե դա այդպես է, Ալ-Կաիդայի պասիվ գոյությունն անգամ չի նշանակում, թե սպառնալիքն ուղղված է միայն օտարերկրյա սուբյեկտներին: Մուսուլմանական աշխարհում և արաբական երկրներում արմատականների ու գործող կառավարությունների բախումն ակներև է: Իրական սպառնալիքն ուղղված է քաղաքական և կրոնական գործող կառուցվածքին՝ որպես Ուսման միավորելու խոչընդոտների²⁰: Չնայած Ալ-Կաիդան Արաբական թերակղզու տարածքում մի շարք հարձակումներ է հեղինակել ընդդեմ ամերիկյան և արևմտյան երկրների քաղաքացիների, մեկնաբանել է իր թշնամանքը տարածաշրջանում արևմտյան ազդեցության առկայությամբ և անընդունելի համարել Սաուդյան Արաբիայի հարստության բռնագավթումն Ամերիկայի կողմից և այլն, այնուամենայնիվ Ալ-Կաիդայի իրական վտանգը ներկայիս վարչակարգերի հանդեպ դրա ներհակ կեցվածքն է: Ինչպես նշում են Քուինթան Վիկտորովիցը (Quintan Wiktorowicz) և Ջոն Բալնթերը (John Kalnter), «ջիհադիստները մեղադրում են սաուդցիներին և իսլամական աշխարհի մնացյալ վարչակարգերին իսլամին անհարիր վարքուբարքի մեջ, նրանց համարելով ուրացողներ, և նրանց հեռացնելու համար ջիհադի կոչ են անում»²¹: Ալ-Կաիդան ահաբեկում է սաուդյան կառավարությանը՝ պահանջելով հեռանալ երկրից²²: Նմանապես, իսլամական աշխարհի կառավարման վերաբերյալ գաղափարախոսության և մոտեցումների տարբերությունների պատճառով Ալ-Կաիդայի արմատականները հակասության մեջ էին սաուդյան վարչակարգի հետ՝ ընդդիմանալով նրան և պատրաստակամություն հայտնելով փոխելու իսլամի ընկալումն Արաբական թերակղզում²³: Ավելին, Բին Լադենը սաուդյան վարչակարգին մեղադրում է իսլամի խնդիրների նկատմամբ ամերիկյան արտաքին քաղաքականության դրույթները նույնությամբ վերարտադրելու և Պաղեստինում ու Իրաքում մուսուլմանների իրավունքները պաշտպանել չկարողանալու մեջ²⁴: Արդյունքում Ալ-Կաի-

²⁰ Kilcullen D., *The accidental Guerrilla*, Carlton North, Victoria, Australia, 2009, p. 16.

²¹ Wiktorowicz Q., Kaltner J., *Killing in the name of Islam: AL Qaeda's Justification for September 11*, Middle East Policy, 2003, 2, p. 4.

²² Chaliand G., Blin A., *The History of Terrorism*, Berkeley, CA, United States, 2007, p. 224.

²³ Post Jerrold M., *The mind of the terrorist*, New York, 2007, p. 197.

²⁴ bin Laden interview, "The Saudi Regime," 1996, cited in Lawrence Bruce messages to the world, London, New York, 2005, p. 36.

դան ինտերնետի միջոցով պատերազմ է հայտարարում վարչակարգին և, քարոզչության օգնությամբ, պայքարը տեղափոխում գաղափարական դաշտ²⁵: Միրիայի նախագահի բառերով՝ «...Ալ-Կաիդայի ծայրահեղական գաղափարախոսությունը շարունակ աճող աջակցություն է ձեռք բերում ...սուննի մուսուլման աշխարհում ...և ընդլայնում իր ցանցն աջակիցների նոր սերնդի շրջանում»²⁶: Այսպիսով՝ վերոբերյալ մտքերն ու մեջբերումները պարզորոշ վկայում են մուսուլմանների միջև բախման ահագնացման և Ալ-Կաիդայի գաղափարաբանությունից առաջացած սպառնալիքի մասին:

Ի հավելումս՝ արժե նշել այն քայլերը, որոնք ձեռնարկվել և ուղղվել են ընդդեմ արմատական Ալ-Կաիդայի սպառնալիքի, ինչն ակներև է դարձնում արմատականների գաղափարական վտանգի ծավալման նկատմամբ գիտնականների և փորձագետների մտահոգությունը: Օրինակ, Հորդանանի Աբդուլլահ II թագավորը հանդիպում է կազմակերպել իսլամիստ գիտնականների հետ և կոչ արել նրանց դատապարտել արմատական շարժումների պարտադրած գաղափարաբանությունը²⁷: Ավելին, Դեյվիդ Քիլքալենը մեզ ի ցույց է դնում Ալ-Կաիդայի մասին այն մտահոգումը, որ այն ոչ թե ավանդական ահաբեկչական շարժում է, այլ համաշխարհային ապստամբություն, որը մուսուլմանական աշխարհին կոչ է անում միավորվելու և ձևավորելու խալիֆաթ²⁸: Այս իսկ պատճառով էլ Ալ-Կաիդայի դեմ պայքարում հեղինակը հակաահաբեկչականից ավելի կարևոր է համարում հակաապստամբական գործողությունները²⁹: Մաուդյան իշխանությունները ձեռնարկել են հակաարմատականացման արշավ, որը միտված է հասարակությունը կրթելուն և ազգաբնակչությունն արմատական գաղափարաբանությունից պաշտպանելուն³⁰: Այսպիսով, չնայած սույն

²⁵ Atwan Abdel Bari, Al-Qaida, Berkely, California, United States, 2007, p. 138.

²⁶ Basher al Assad, cited in Jeffrey Haynes, Al Qaeda: Ideology and action, Critical review of International Social and Political Philosophy, 2010, p. 16.

²⁷ Amman Message: http://ammanmessage.com/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=27. Cited in David Kilcullen, The accidental Guerrilla, Carlton North, Victoria, 2009, p. 15.

²⁸ Նույն տեղում, էջ 28-29:

²⁹ Նույն տեղում, էջ 12-13:

³⁰ Boucek Ch., The Sakinah Campaign and Internet Counter Radicalization in Saudi Arabia, 2008, CTC Sentinel, p. 1. <http://oai.dtic.mil/oai/oai?verb=getRecord&metadataPrefix=html&identifier=ADA493785>

ակնարկի նպատակն Ալ-Կաիդայի վտանգները ցուցադրելն է՝ կառույցին հաղթելու վերաբերյալ գիտնականների և փորձագետների արտահայտած մտքերն օգնում են սպառնալիքի ակունքները տեղորոշել նրա գաղափարաբանության մեջ, այլ ոչ միայն իրագործած բռնություններում:

Իր գաղափարները տարածելու գործում Ալ-Կաիդայի կարողությունները վտանգի են ենթարկում միջազգային իրավակարգը, քանի որ դա բարդացնում է աշխարհով մեկ համագործակցող արմատական շարժումների դեմ քայլերի ձեռնարկումը: Ինչպես նշում է Ռոհան Գունատանան, չնայած Ամերիկայի Իրաք ներխուժումից հետո Ալ-Կաիդան մասամբ անարդյունավետ էր գործում, Համաշխարհային Ջիհադը (Global Jihad) շարունակում է դեռևս վտանգավոր մնալ և պահպանել է իր կապերը տարածաշրջանային ու համաշխարհային բջիջների հետ³¹: Իսկապես, Ալ-Կաիդայի կապը հարավարևելասիական արմատական ահաբեկչական շարժման՝ Ջեմա'ա Իսլամիայի («Իսլամական միաբանություն») հետ հենվում է մուսուլմանական աշխարհը մեկ իսլամական միության մեջ միավորելու գաղափարախոսության վրա, իսկ երկու կազմակերպությունների ղեկավարների ջերմ հարաբերությունները ցույց են տալիս ահաբեկչական նման խմբավորումներում գաղափարախոսության ազդեցիկության խորությունը³²: Ալ-Կաիդայի և Ջեմա'ա Իսլամիայի նմանօրինակ փոխադարձ աշխարհընկալումը հանգեցրել է դրանց ներգրավվածությանն այնպիսի ահաբեկչական գործողություններում, ինչպիսին է ինքնաթիռի առևանգումը Բանգկոկում³³: Այսպիսիով՝ վերոնշյալ քայլերը պարզորոշ ցույց են տալիս արմատական գաղափարաբանության կարևորությունը և դրա պարունակած վտանգները միջազգային իրավակարգի համար այն մեծ ազդեցության առումով, որ կարող է ունենալ տարբեր տարածաշրջաններում գործող կազմակերպությունների միավորումը:

Արևմուտքը՝ արմատականության թիրախ

Վերջին տարիներին արևմտյան երկրներում ահաբեկչական

³¹ Gunaratna R., Ideology in Terrorism and counter Terrorism: Lessons from combating Al Qaeda and Al Jamaah Al Islamiyah in Southeast Asia, International Relations and Security Network, 2005, <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0C54E3B3-1E9C-BE1E-2C24-A6A8C7060233&lng=en&id=44015>.

³² Նույն տեղում, էջ 20:

³³ Նույն տեղում, էջ 23:

հարձակումներ տեղի ունեցան, որոնցում ուշադրություն գրավեց գերազանցապես բնության գործունը: Համարվեց, որ դա Ալ-Կաիդայի ուղերձն է արևմտյան երկրներին՝ հեռանալու Աֆղանստանից և իսլամական մյուս պետություններից³⁴: Ինչևէ, ավելի մանրամասն քննությունը ցույց է տալիս, որ արևմտյան ճակատում Ալ-Կաիդայի հարուցած սպառնալիքն ավելին է, քան արմատական ահաբեկչության վրա ուշադրություն սևեռելու փորձը: Նպատակը երկշերտ է: Առաջինը՝ արթնացնել մուսուլմանադավան սփյուռքն ու ներգրավել այն «խաչակիրների» դեմ ուղղված «միացյալ խալիֆաթ» կոչեցյալ նախագծում: Երկրորդը՝ ցուցադրել արևմտյան մշակույթի հանդեպ ունեցած ատելությունն ու այն համոզմունքը, թե Ալ-Կաիդան ունակ է հաղթելու ամենահզոր տերությանը: Այստեղից հետևում է, որ վտանգը ոչ միայն ահաբեկչական հարձակումներն են, այլև Եվրոպայի մուսուլման բնակչությունն արմատականացնելու՝ որոշ խմբավորումների ջանքերը, ինչն իր հերթին անկարգություններ կառաջացնի այդ մարդկանց բնակության վայրերում³⁵: Ալ-Կաիդայի գաղափարաբանությունը համահունչ է Սեմյուել Հանթինգթոնի (Samuel Huntington's) այն եզրակացությանը, ըստ որի արմատական իսլամը միջազգային իրավակարգի գլխին կախված հաջորդ սպառնալիքն է³⁶: Չմոռանալ նաև Մայիդ Կուտբի այն պնդումը, որ իսլամն ու Արևմուտքը չեն կարող միմյանց հարմարվել և խաղաղ գոյատևել³⁷:

Մուսուլման բնակչությունը թիրախի տակ առնելիս արմատական իսլամիստների ռազմավարությունը բացառիկ մեթոդներ է ձեռնարկում՝ օգտագործելով մզկիթներ, ինտերնետ, տարաբնույթ միավորումներ ու հանձնակատար գիտնականների, որոնք արմատական գաղափարների տարածմամբ ձևավորում են ծայրահեղականություն և թշնամանք³⁸: Ավելին, Ալ-Կաիդան մեծ կշիռ ու փորձառություն ունի

³⁴ BBC News, "Threat video in Spain flat rubble, 2004," <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3613775.stm>. and BBC NEWS, "Al-Qaeda claims London bombings, 2005," http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4262392.stm.

³⁵ Farmer B., Understanding radical Islam, New York, 2007, p. 185.

³⁶ Samuel Huntington, cited in Jeffrey Haynes, AL Qaeda: Ideology and action, Critical review of International Social and Political Philosophy, 2010, p. 185.

³⁷ Farmer Brian., նշվ. աշխ., էջ 86:

³⁸ Kilcullen D., The accidental Guerrilla, Carlton North, Victoria, Australia, 2009, p. 245. And Mitchell D. Silber and Arvin Bhatt, "Radicalization in the West: The homegrown Threat, 2007," New York Police Department,

մարդկանց մեջ արմատական գաղափարներ սերմանելու գործում և քարոզում է միանալ «անհավատների» ու նրանց դաշնակիցների դեմ պայքարին³⁹։ Օրինակ՝ մադրիդյան պայթեցումների ետևում կանգնած է իսլամական մշակույթի կենտրոնը, հայտնի որպես «Մզկիթ 30», որն արմատական գաղափարներ է տարածում և հանցագործությունների կազմակերպման գործում համախոհ մարդկանց միավորելու մեծ կարողություն ունի⁴⁰։ Նմանապես, Լոնդոնի Բիսթոնի մզկիթում (Beeston's Mosque) և մերձակա համայնքում արմատականները հաջողացրել են գետտո ստեղծել, որում շիհադը խոսակցությունների հիմնական նյութն է⁴¹։ Ավելին, ԱՄՆ-ում իսլամական-արմատական բարեգործական կազմակերպությունները վեր են ածվում ահազնացող սպառնալիքի՝ տարածելով արմատական մտածողների գրվածքները, կազմակերպելով հավաքներ և երիտասարդ սերնդին արմատական հայացքներ քարոզող դասընթացներ և այլն⁴²։

Ուստի, անկախ նրանից, այդ տեսլականը հաջողություն ունի, թե ոչ, վերոնշյալ օրինակներից պարզ է դառնում, որ իրական սպառնալիքը գալիս է գաղափարախոսությունից և նրանցից, ովքեր քարոզում են արմատական ուսմունք և ապրելակերպ։ Որպես հետևանք՝ արևմտյան երկրների մուսուլման բնակչությունը սկսել է ավելի ակտիվորեն առաջ քաշել պատշաճ պայմաններում իսլամով կենցաղավարելու իր իրավունքները և եվրոպական իշխանություններից պահանջում է բացել իգական դպրոցներ, անասուններին մորթել համաձայն ծիսակարգի, պայքարում է գլխաշորով ծածկվելու սովորույթի պահպանման համար և այսպես շարունակ⁴³, ինչը հանգեցնում է Եվրոպայում արմատականության աճին, ինչն էլ Ալ-Կաիդայի՝ հակա-ահաբեկչության դեմ պայքարի մարտավարության ամենակարևոր

<http://scholar.google.com.au/scholar?hl=en&safe=off&q=radicalization%20of%20west&um=1&ie=UTF-8&sa=N&tab=ws>.

³⁹ Kilcullen D., *The accidental Guerrilla*, Carlton North, Victoria, 2009, p. 246.

⁴⁰ Silber Mitchell D., Bhatt Arvin, *Radicalization in the West: The homegrown Threat*, 2007, New York Police Department,

<http://scholar.google.com.au/scholar?hl=en&safe=off&q=radicalization%20of%20west&um=1&ie=UTF-8&sa=N&tab=ws>.

⁴¹ Նույն տեղում։

⁴² Նույն տեղում։

⁴³ Farmer B., *Understanding radical Islam*, New York, 2007, p. 186.

տարրերից է⁴⁴: Այսպիսով՝ արմատականներից եկող սպառնալիքի կորիզը աշխարհի տարբեր մասերում արմատական իսլամական ինքնության ձևավորումն է, այլ ոչ թե ինչ-ինչ թիրախներին ուղղված հարձակումները:

Հարկ է մատնանշել նաև եվրոպական պետությունների նախաձեռնած հակաարմատականացման ջանքերը, ինչը ցույց է տալիս, որ այդ երկրներում գիտակցում են հանրության ներսում ակտիվ գործող արմատական խմբավորումների հարուցած վտանգը: Օրինակ, Նիդեռլանդների իշխանությունները վտանգ են տեսնում ոչ միայն երկրի անվտանգության առումով, այլև նրանում, որ արմատականները ձգտում են հավաքագրել մուսուլման բնակչությանը, ինչը կարող է հանգեցնել լուրջ խնդիրների⁴⁵: Ըստ Դեյվիդ Քիլքալենի՝ արմատականության անարգել աճին նպաստող մեկ այլ գործոն է Ալ-Կաիդայի դեմ հակաահաբեկչական պայքարի անարդյունավետությունը, քանի որ այդ կազմակերպությունն իր գաղափարախոսության միջոցով ներթափանցում է ակտիվ քաղաքականություն վարող բնիկ ցեղերի շրջանակ: Սա նշանակում է, որ Ալ-Կաիդան ոչ թե դասական ահաբեկչական խմբավորում է կամ անջատողական շարժում, այլ համաշխարհային ընդգրկման արմատական կազմակերպություն՝ սեփական գաղափարաբանությամբ և աշխարհի տարբեր կողմերում ունեցած աջակիցներով: Ուստի, նման կազմակերպության հետ գործ ունենալիս իշխանությունները պետք է առաջին հերթին մարտահրավեր նետեն դրա գաղափարաբանությանը և հանրությանը տեղյակ պահեն արմատականների որդեգրած միջոցների վնասակար և անթույլատրելի բնույթի մասին⁴⁶:

Երկրորդ խնդիրն Ալ-Կաիդայի թշնամական տրամադրվածությունն է ԱՄՆ-ի հանդեպ, որովհետև արմատական իսլամիստական գաղափարաբանությունն անհամատեղելի է արևմտյան մշակույթի հետ և Արևմուտքին համարում է հակառակորդ⁴⁷: Դրա պատճառով էլ ստեղծված հակամարտության ներկայնակում արմատական գաղափարաբանության առաջնահերթությունը մտածել է տալիս, որ Ալ-

⁴⁴ Նույն տեղում, էջ 226:

⁴⁵ Vision L., A preliminary Assessment of Counter-Radicalization in the Netherlands, 2008, CTC Sentinel, 12. <http://oai.dtic.mil/oai/oai?verb=getRecord&metadataPrefix=html&identifier=ADA493785>

⁴⁶ Kilcullen D., The accidental Guerrilla, Carlton North, Victoria, Australia, 2009, p. 265.

⁴⁷ Farmer B., նշվ. աշխ., էջ 86:

Կախիդան ոչ թե մի ահաբեկչական շարժում է, որը պայքարի է բռնվել ԱՄՆ-ի հետ մուսուլմանական հողերի ազատագրման համար, ինչպես կարծում է Ջեյսոն Բըրքը Ալ-Կախիդայի մասին՝ իբրև թե այն հեռու է գաղափարականությունից և քաղաքակրթությունների բախման ձևակերպումից, իսկ տարվող պայքարը զուտ քաղաքական է՝ պայմանավորված Արաբական թերակղզում օտարերկրյա ազդեցության առկայությամբ⁴⁸, այլ իրականում որովհետև ԱՄՆ-ը Արևմուտքի առաջատար երկիրն է, իսկ Ալ-Կախիդան կառուցում է մի գաղափարախոսություն, որը հակադրվում է հենց արևմտյան արժեքներին, դառնում դրանց թշնամին, ուստիև պայքարը ոչ թե տարածքային է կամ միտված թշնամուն վնասելուն, այլ գաղափարական⁴⁹: Իսկապես, ինչպես Բին Լադենն է ասում՝ «...ճակատամարտը Ալ-Կախիդա կազմակերպության և խաչակիրների միջև չէ, այլ մուսուլմանների՝ իսլամի ժողովրդի և համաշխարհային խաչակիրների»⁵⁰: Ավելացնենք, որ Բուշի վարչակարգի կողմից ահաբեկչության խնդիրն ամբողջ իսլամի վրա առհասարակ ընդհանրացնելու քաղաքականությունը, մուսուլմանական ու արաբական երկրների հետ բարեկամական հարաբերություններ հաստատելու անկարողությունը և իսլամը որպես թշնամի դիտարկելը⁵¹ առավել ևս ընդգծեցին այն, որ բախումը քաղաքակրթական է, իսկ սպառնալիքը գալիս է գաղափարաբանությունից, քանի որ արմատական իսլամը կոչ է անում թշնամուն փնտրել ի դեմս միջազգային իրավակարգի:

Եզրակացություն

Սույն աշխատությունը ցույց է տալիս, որ Ալ-Կախիդայի հարուցած սպառնալիքը զուտ բռնությունը չէ, այլ իսլամի բոլորովին նոր ընկալում հաստատելուն միտված գաղափարաբանությունը և վերջինս կյանքի կոչելու պատրաստականությունը: Շարադրանքի ընթացքում այլ ահաբեկչական կառույցների՝ արմատական իսլամիստական Համաս-ի համեմատությամբ բացահայտվեց Ալ-Կախիդայի առաջ քաշած արմատական իսլամիստական գաղափարաբանության բնույթը: Առաջինը, ծա-

⁴⁸ Burke J., նշվ. աշխ., էջ 21-23:

⁴⁹ Huntington S., *The Clash Of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York, 1996, p. 212; and Haynes J., *AL Qaeda: Ideology and action*, Critical review of International Social and Political Philosophy, 2010, p.6.

⁵⁰ Lawrence B., *Messages to the world*, London, New York, 2005, p. 108.

⁵¹ Kellner D., *September 11 and Terror war: The Bush Legacy and the Risks of Unilateralism*, Lanham Maryland, United States, 2002, pp. 21-24.

գած լինելով հանդերձ միևնույն իսլամիստական արմատից, կենտրոնանում է Մերձավոր Արևելքում սիոնիզմի և Իսրայել պետության դեմ պայքարի վրա: Իսկ ինչ վերաբերում է Ալ-Կաիդային, այս հոդվածում ցույց տրվեց դրա գաղափարաբանության բացառիկությունը և այն քողարկված ուղերձը, որն առաջ է քաշվել ընդդեմ Արևմուտքի՝ ընդհանրապես, և մուսուլմանական կառավարությունների՝ մասնավորապես: Հակառակ ոմանց կարծիքի, թե իբր Ալ-Կաիդան ցանցեր և ազդեցիկ հնարավորություններ չունի և կենտրոնացած է բացառապես օտարերկրյա բանակների դեմ պայքարի վրա՝ շարադրանքի ընթացքում շեշտվեց Ալ-Կաիդայի գաղափարական վտանգը՝ ցույց տալով արմատական հեղինակների գրվածքները տարածելու և երիտասարդներին դրանցով կրթելու ու մուսուլմանական միության գաղափարին մասնակից դարձնելու համար ցանցեր ու տեխնոլոգիաներ գործածող մարտավարության կարևորությունը:

Աշխատության հաջորդ մասում ընդգծվեց միջազգային ասպարեզում արմատական իսլամի ի հայտ գալու փաստը, որի թիրախը հատկապես Մաուդյան Արաբիայի իշխող արքայատոհմն է, որը մեղադրվում է իսլամական ուսմունքին իրենց ցանկալի ձևով չհետևելու և, ինչն ամենից կարևորն է, շատերի կարծիքով իսլամի ամենամեծ թշնամու՝ ԱՄՆ-ի հետ առնչություն ունենալու մեջ: Դա իր հերթին նշանակում է, որ Ալ-Կաիդան սպառնալիք է ոչ միայն Մաուդյան Արաբիայում բնակվող ամերիկացիների կյանքին և անվտանգությանը, այլև անգամ իշխող արքայատոհմին, քանի որ վերջնանպատակն արմատականացված բնույթի Խալիֆաթի ստեղծումն է: Ավելին, Արևմուտքին հասցեագրված սպառնալիքը ոչ միայն բռնություն ու դաժանություն գործելն է և թշնամուն կործանել փորձելը, այլ նաև գործող ցանցերի և կազմակերպական բջիջների միջոցով արևմտյան երկրներում մուսուլման բնակչությանը ոտքի հանելու ձգտումն ու միասնական առաքելության մասին կոչը, ինչը կարող է լրջորեն ազդել իսլամական սփյուռքում արմատականության ահագնացման վրա: Հետևաբար՝ իրական վտանգն Արևմուտքում արմատականության գաղափարախոսության ի հայտ գալն է Ալ-Կաիդայի գործունե մասնակցությամբ: Այս իմաստով, Արևմուտքի համար Ալ-Կաիդայի սպառնալիքն այն է, որ նշմարվում է արևմտյան արժեքների և իսլամական աշխարհի միջև բախում առաջացնելու հստակ նպատակ: Սա է միջազգային անվտանգությանը նետված մարտահրավերը:

AL-QAEDA. THE THREAT OF NETWORK THINKING TO THE
INTERNATIONAL SECURITY

The purpose of this essay is to reveal the uniqueness of Al-Qaeda where it can be seen from different angles. Some put the stress only on as it is a classical terror organization that tries to create horror in Secular Arab states and a message to the West of its existence. The other notion, which I believe is more accurate, puts the stress on Al-Qaeda's philosophical ideology that the main issue is not related with terror per se, but a request to the Muslim World to restore Islamic Caliphate under Wahhabi understanding, taking into account, that Osama bin Laden, the founder of Al Qaeda, had been raised in Saudi Arabia, and his lecturers at the Islamic school were mainly advocates of Wahhabi-Salafi variant of Islam. It is worth mentioning that Al Qaeda uses high technology and has strong secrecy in recruiting members from all around the world. Moreover, they have secret members in most Arab countries who does not want to live under secular system and want to challenge the secular governments in all ways to return to the puritanical Islamic living which had been during the Prophet Muhammad. Interestingly, Al Qaeda set two kinds of enemies and tried to target both, "The near enemy" and "The far enemy". Near enemy understanding represents the Arab governments that have secular system and are in constant enmity towards Islamic groups (Syria, Egypt), and the far enemy is considered to be Western world (USA, Israel). Unfortunately, the American officials did not take al Qaeda seriously and they were capable of monitoring them against any terror operations. Things changed only after the "Sep 11" incident and as we know G.W. Bush declared war on terror. Islamic radicalism has the tendency to grow, as we have seen in Arab world after the so called "Arab spring". Secular governments must educate their illiterate people not to join these populist groups in order to keep countries safe.